

УДК 323.321

Ю. Г. Неустроєв,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCID ID: 0000-0002-1998-2564

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.5—6.87

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Y. Neustroiev,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of economic theory
and financial and economic security, Odessa National Academy of Food Technologies

ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE: EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES

У статті викладено аргументи на користь актуальності дослідження проблем економічної безпеки, котру автор розуміє у якості складної соціально-економічної категорії. На неї впливають мінливі умови матеріального виробництва, зовнішні та внутрішні загрози. Закономірно, що її вважають основою національної безпеки. Забезпечення національної безпеки є основною відповідальністю держави, яка реалізується у тісній співпраці з економічними агентами: підприємствами, корпораціями, різноманітними організаціями. Метою наукової статті є дослідження досвіду забезпечення економічної безпеки у економічно розвинених країнах світу. Методи. В ході дослідження використано загальнонаукові методи та підходи, системний підхід, загальнологічні методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння), статистичні методи та порівняльний аналіз. Результати. У статті здійснено аналіз моделей забезпечення економічної безпеки та зростання в умовах світової економічної кризи. Досліджено особливості моделей забезпечення економічної безпеки у різних країнах світу. Встановлено, що всі світові економічні лідери стикаються з серйозними структурними проблемами, які вимагають модернізації управління економікою, розробки довгострокової економічної стратегії. У процесі аналізу встановлено, що зростання диспропорцій у економічному розвитку країни є потенційною загрозою для економічної безпеки. Обґрунтовано, що економічна безпека створює базис, котрий є запорукою успішного подолання економічних труднощів. Автор довів, що економічну безпеку можна розглядати як здатність економіки до досягнення стійкого економічного зростання. Запропоновано для підтримання економічної безпеки створювати сприятливі умови для підвищення рівня загального добробуту громадян, стимулювати модернізацію управління економікою та внутрішнє споживання. Проаналізовано забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта у складних економічних умовах. Воно повинно базуватися на розробленому стратегічному плані, який визначає загальні та функціональні рекомендації щодо реалізації кроків. Процес реалізації стратегічних планів економічного суб'єкта передбачає необхідність проведення оперативної оцінки рівня економічної безпеки та поточного тактичного планування. Серед іншого вказано, що економічна безпека країни залежить від міжнародної економічної та політичної ситуації, відносин із сусідами та членства у потужних міжнародних економічних, політичних та військових структурах.

The article presents arguments in favor of the relevance of the study of economic security, which the author understands as a complex socio-economic category. It is affected by changing conditions of material production, external and internal threats. Naturally, it is considered the basis of national security. Ensuring national security is the main responsibility of the state, which is implemented in close cooperation with economic agents: enterprises, corporations, various organizations. The purpose of the scientific article is to study the experience of economic security in economically developed countries. Methods. The research used general scientific methods and approaches, system approach, general research methods (analysis, synthesis, generalization, comparison), statistical methods and comparative analysis. Results.

The article analyzes the models of economic security and growth during the global economic crisis. Peculiarities of economic security models in different countries of the world are studied. It is established that all world economic leaders face serious structural problems that require modernization of economic management, development of long-term economic strategy. In the process of analysis it was found that the growth of disbalance in the economic development of the country is a potential threat to economic security. It is substantiated that economic security creates a basis that is the key to successfully overcoming economic difficulties. The author proved that economic security can be considered as the ability of the economy to achieve sustainable economic growth. It is proposed to create favorable conditions for maintaining the general welfare of citizens, to stimulate the modernization of economic management and domestic consumption in order to maintain economic security. The provision of economic security in difficult economic conditions is analyzed. It should be based on a developed strategic plan that sets out general and functional recommendations for the implementation of steps. The process of implementation of strategic plans involves the need for an operational assessment of the level of economic security and current tactical planning. Among other things, it is stated that the economic security of the country depends on the international economic and political situation, relations with neighbors and membership in powerful international economic, political and military structures.

Ключові слова: модель економічної безпеки, держава, управління економікою.
Key words: model of economic security, state, economic management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Економічна безпека — це складна соціально-економічна категорія, на яку впливають мінливі умови матеріального виробництва, зовнішні та внутрішні загрози. Закономірно, що її вважають основою національної безпеки держави. Забезпечення національної безпеки є основною відповідальністю держави, яка реалізується у тісній співпраці з економічними агентами: підприємствами, корпораціями, різноманітними організаціями. Національна безпека у великій мірі відображає здатність політичних, правових та економічних інститутів тієї чи іншої держави захищати власні інтереси як на глобальному полі, так і в межах своїх кордонів.

Щодо актуальності обраної теми, на нашу думку, слід вказати, що економічна безпека тісно пов'язана з економічним зростанням. Його проблеми завжди залишаються у полі зору економічної теорії та практики. Конкурентоспроможна продукція, яка виробляється в межах країни і продається за стабільними цінами на ринку, дозволяє економіці стабільно зростати. Однак подібна модель не вільна від зовнішніх та внутрішніх загроз. Основними показниками можливого погіршення економічного стану можуть бути наступні тенденції: недостатня диверсифікація виробництва, втрата ділових зв'язків та контактів, ускладнення відносин з ключовими підрядниками, відсутність фінансових та інших ресурсів для техні-

ко-технологічного оновлення виробництва та навчання персоналу, неефективні довгострокові контракти та угоди, насичення сегмента ринку сильнішими конкурентами тощо. Отже, з огляду на важливість дослідження взаємозв'язку між економічним зростанням та економічною безпекою, його актуальність не викликає сумнівів.

ОГЛЯД НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У західних країнах проблема економічної безпеки привернула увагу багатьох дослідників. Серед них можна назвати А. Кейса, Р. Тімошуніне, Г. Андрусеака, М. Кахлера, Б. Бузана, Д. Болдвіна, Б. Буотіна.

Теоретичні та деякі практичні аспекти економічної безпеки України дослідили Л. Абалкін, І. Білько, В. Богомолів, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, О. Царенко. У вивченні компонентів економічної безпеки зробили внесок такі українські вчені: Р. Дацків, В. Косевцова, Ю. Макогон, С. Мочерний, С. Пирожков, В. Шлемко, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, Е. Лібанова, Г. Пастернак-Таранушенко, А. Сухоруків, В. Мартинюк, Ю. Лаврова та ін.

Як свідчать світові практики, економічна безпека є головним гарантом незалежності, стійкості та успіху держави. Вона уявляє собою одну з найважливіших характеристик економічної системи, котру можна описати як складну індикативну систему, що включає національні інтереси у багатьох сферах (виробничій,

податковій, соціально-економічній), а також загрози та порогові значення її показників [1, с. 134].

Економічна безпека створює фундамент, який можна використовувати для успішного вирішення багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем країни, визначаючи напрямок її подальшого розвитку, а також для підвищення конкурентоспроможності у світовій економіці та забезпечення національної безпеки в цілому. У свою чергу економічна безпека країни неможлива без постійної модернізації економічної системи та досягнення стійкого зростання. Очевидно, це завдання повинно вирішуватися комплексно та з використанням накопиченого масиву власних знань та зарубіжних практик.

Дослідник проблем фінансової системи А. Скогорева висловила думку, що є певна закономірність у тому, що ефективна економічна система дозволяє досягти більш високого рівня економічної безпеки. На сьогодні у світовій економіці ми спостерігаємо уповільнення темпів економічного зростання, погіршення ключових макроекономічних показників провідних країн, а також загострення геополітичних конфліктів та торговельних війн [2, с. 38].

Експерт з міжнародної безпеки М. Дудін вказав, що глобальні геополітичні зміни негативно позначилися на світовій економіці, яка нині перебуває у кризовому стані. На доказ цієї тези дослідник навів дані про падіння цін на нафту, стрімке зниження обсягів торгівлі, потужні зовнішньоекономічні потрясіння, зниження економічної продуктивності. Це призвело до репродуктивних колапсів, ліквідація котрих вимагає переходу до конструктивно нової економічної політики. Згадані тенденції формують виклики економічної безпеки держави, вимагають своєчасного та відповідного реагування. Отже, в умовах економічної кризи для забезпечення економічної безпеки необхідні зміни, що будуть стосуватися різних галузей державного управління економічною моделлю і, безперечно, мати системний характер [3, с. 466—467].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розкриття досвіду забезпечення економічної безпеки у розвинених зарубіжних країнах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У одній з найпотужніших економік світу — США поняття економічної безпеки визначається, по-перше, як наявність достатньої кількості

коштів для задоволення потреб країни; по-друге, як стабільна та стійка система економічних відносин; по-третє, як система державних механізмів захисту її національних інтересів. Економіка цієї держави є джерелом глобального економічного зростання. Розпоряджаючись величезними ресурсами та використовуючи дипломатичний вплив США створили зручну для себе систему глобальної стабільності та розвитку світового виробництва та споживання. Така система передусім забезпечує реалізацію американських інтересів.

Одним із методів поліпшення економічної безпеки США є інвестування задля створення нових робочих місць. Така практика, звісно, збільшує доходи населення, сприяє зростанню національного доходу та відкриває нові шляхи розвитку для американських компаній за кордоном. Ще один метод забезпечення економічної безпеки США передбачає консолідацію фінансово-економічної системи, наприклад, через саміт G-20 та СОТ (Світова організація торгівлі). Співробітництво у згаданих організаціях сприяє стабілізації світової економіки і просуванню американських інтересів. Третій метод стосується торговельних угод США. Він полягає в тому, що найвищі державні органи, наприклад, Конгрес постійно моніторять стан міжнародної торгівлі, у якій приймає участь країна, та займаються вдосконаленням транспортних шляхів, створенням робочих місць у цій галузі, поліпшенням якості життя та зміцненням партнерів. За допомогою Трансатлантичної угоди про вільну торгівлю та Трансатлантичного торговельно-інвестиційного партнерства США запровадили високі міжнародні стандарти, необхідні для оптимізації прав працівників та усунення експортних бар'єрів [4, с. 462].

Як бачимо, конгресмени приймають до уваги важливий принцип дотримання економічної безпеки країни. Він полягає в тому, що основними чинниками економічної безпеки є географічне положення держави, її природні ресурси, промисловий та сільськогосподарський потенціал, ступінь соціально-демографічного розвитку, якість державного управління [5, с. 10].

Російські вчені К. Григор'єва та О. Фесіна зазначили, що США, Японія, Китай, Росія включаючи Європейський Союз, займають провідні позиції у світі з точки зору їх промислового потенціалу, обсягу сільськогосподарського виробництва, природних ресурсів, і вони мають вигідне географічне положення, що, без сумніву, сприяє їх економічній безпеці [6,

с. 947]. Однак вони різко розрізняються за параметрами управління соціально-економічною системою, а також за політичним режимом держави та практикою економічного регулювання [7, с. 267]. Слід також наголосити, що є нові аспекти економічної безпеки, котрі пов'язані з особливостями розвитку Інтернету та впливом технологій на економіку. Нині спостерігається поява мережевої економіки на основі електронної комерції та технологій електронного бізнесу. Цей процес необхідно враховувати під час розвитку економічної безпеки держави.

На основі аналізу поточної економічної ситуації американські вчені визначили сім "векторів економічного ризику", які уявляють за собою, за допомогою яких економічні змінні та події можуть впливати на важливу інфраструктуру, сектори та економічні процеси таким чином, що може загрожувати національній безпеці. Такими векторами є: 1) власність (через контроль та вплив) з боку державних або приватних суб'єктів критичної інфраструктури; 2) шпигунство та доступ до конфіденційної інформації; 3) залежність природних ресурсів від інших країн та учасників постачання критично важливої сировини та енергії; 4) залежність від конкретних постачальників для забезпечення та обслуговування важливої інфраструктури та процесів; 5) державне втручання через витрати, економічну політику та регулювання, яке може мати серйозний вплив на якість, доступність та стійкість економічної системи; 6) корупція та шахрайство, котрі можуть підірвати країну зсередини; 7) соціально-економічна нерівність, що виникає внаслідок таких факторів, як економічна політика та непередумані реформи, котрі можуть зменшити здатність громадян забезпечувати себе [8, с. 13—14].

Показниками фінансових труднощів, які вже мають місце в США, часто є розрив та недотримання довгострокових контрактів, вимушені зупинки виробництва, що призводять до збою його ритму, зміни ціни капіталу, збільшення кількості дефектної продукції та повернення невідповідної продукції, відсутність оборотних коштів у господарюючих суб'єктів, невиправдане збільшення виробничих запасів тощо [9, с. 228]. Функціонування економічного суб'єкта в умовах, коли значення показників виходять за межі нормованих значень, може розглядатися як криза. Нормалізація фінансово-економічної ситуації для господарюючого суб'єкта передбачатиме в такому випадку використання спеціальних методів антикризового управління для виходу з

поточної ситуації, що реалізуються в рамках певних напрямків [10, с. 3—4]. Зрозуміло, що фінансово-економічний стан окремих підприємств, організацій та компаній впливає на загальну ситуацію економічної безпеки країни.

Забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта в антикризових умовах повинно базуватися на розробленому стратегічному плані, який визначає загальні та функціональні рекомендації щодо реалізації запланованих установок. Процес реалізації стратегічних планів економічного суб'єкта передбачає необхідність проведення оперативної оцінки рівня економічної безпеки та поточного тактичного планування як логічного продовження процесу реалізації стратегії. Визначальними вимогами до стратегічного планування в антикризових умовах є: техніко-економічне обґрунтування ефективності управління ресурсами; забезпечення ефективного порогу для критеріїв та параметрів економічної безпеки; формування системи заходів щодо збереження сформованого ринкового потенціалу; виявлення додаткових джерел ресурсної підтримки; впровадження сучасних методів конкуренції у різні сегменти ринку [10, с. 6].

Британський дослідник А. Шафік подав аналіз проблем дисбалансу економіки Британії, визначивши наступні тенденції з 2007—2017 рр.: 1) зростання бідності серед працюючих: 55% людей, які опинились у злиднях, живуть у працюючій сім'ї; 2) висока нерівність, низька соціальна мобільність; 3) економіка з низькою оплатою праці; 4) нереалізований потенціал: 51% співробітників Великобританії повідомляє, що їхні навички недостатньо використовуються; 5) дві третини робочої сили Великобританії зайняті у фірмах з рівнем продуктивності, нижчим за середній по галузі; 6) цикл низької заробітної плати, низької вартості та незахищеності: більше 21% працівників заробляють нижче рівня прожиткового мінімуму; 7) слабка продуктивність та відсутність зростання заробітної плати [10, с. 11—12]. Однак економічна незахищеність стосується не лише досвіду роботи окремих людей. На це може впливати цілий ряд факторів — від здоров'я до сімейних стосунків та фінансів.

На жаль, економічна незахищеність спеціально не досліджується і не вимірюється офіційною статистикою, немає офіційних комісій, комітетів чи парламентських груп, які зосереджувались би на цьому питанні. Очевидно, що економічна небезпека корелює з бідністю та нерівністю, утворюючи критичний трикутник для аналізу ключових проблем суспільства.

Дослідження даного питання може поглибити розуміння способів подолання бідності та нерівності, а також їх впливу на суспільство [11, с. 13—14].

Показовим щодо забезпечення економічної безпеки держави є досвід КНР. Китай перетворився з бідної сільської країни на одну з головних економічних держав у результаті економічних реформ, розпочатих наприкінці 1970-х рр. Уряд Китаю вчасно зрозумів, що країна не може розвиватися в економічній ізоляції і що для прискорення темпів розвитку необхідно залучитись до міжнародної торгівлі та отримати прямі іноземні інвестиції. Секрет успіху економіки КНР полягає передусім у ефективно реалізованій урядом економічній політиці на основі продуманої стратегії, інтеграції держави зі світовою економікою, використанні іноземного капіталу для модернізації національної економіки та забезпечення переваги у формі необмежених трудових ресурсів [12, с. 101—102].

Слід підкреслити, що уповільнення зростання економіки Китаю є результатом не лише світової економічної кризи, а й наслідком серйозних структурних проблем, з якими китайська економіка бореться роками. Механізм економічного зростання, який спирався на наявність дешевої робочої сили та низькі виробничі витрати, експорт трудомісткої продукції з низькою доданою вартістю більше не може гарантувати стійке зростання економіки у довгостроковій перспективі.

Світова фінансова криза показала, що залежність китайської економіки від зовнішніх ринків виявилася занадто високою та ризикованою. У міру погіршення економічної ситуації, що призвела до зменшення експорту та прямих іноземних інвестицій, економічне зростання у Китаї помітно сповільнилося. Для того щоб контролювати перегрівання та подолати кризу, китайська влада намагалася змінити стратегію розвитку країни, щоб вона була менш залежною від експорту, а орієнтувалась на внутрішнє споживання. Влада використовувала різні економічні інструменти для збільшення внутрішнього попиту. Антикризисні заходи, що впроваджуються урядом, серед іншого включали заходи, що впливають на зайнятість населення (нові інфраструктурні інвестиції, завдяки яким створюються нові робочі місця) та покращення соціального забезпечення. Найважливішою складовою стимулюючого пакету Китаю були інвестиції в інфраструктуру, особливо в залізницю, дороги та аеропорти, що допомогло уникнути сплеску масового безробіття

для багатьох працівників. Хоча програма стимулювання була ефективною для подолання кризи, одним з її стійких побічних ефектів було створення значних надлишкових потужностей у багатьох галузях промисловості.

Таким чином, модель економічного зростання, заснована на дешевій робочій силі та доступі до дешевих ресурсів, є не вигідною в довгостроковій перспективі і не може бути основою економічної безпеки та процвітання. Така модель обтяжена високими ризиками, оскільки збільшення заробітної плати знижує конкурентоспроможність та привабливість ринку для іноземного капіталу. Слід підкреслити, що орієнтація на експорт може закріпити не вигідну економічну структуру, що може загрожувати майбутньому розвитку.

ВИСНОВКИ

Економічну безпеку слід розуміти як здатність економіки до досягнення порівняно швидкого та стійкого економічного зростання. Для цього необхідно створювати сприятливі умови для підвищення рівня загального добробуту громадян, стимулювання внутрішнього споживання.

Без сумніву, економічна безпека країни залежить також від міжнародної економічної та політичної ситуації, відносин із сусідами та членства у потужних міжнародних економічних, політичних та військових структурах. Досвід подолання світової економічної кризи доводить, що не існує ідеальної моделі економічної безпеки та процвітання. Навіть економічно розвинені країни зіткнулися з серйозними структурними проблемами під час останнього витку кризи. Однак наявність продуманої економічної стратегії та її дотримання державними органами дозволяє мінімізувати ризики та долати кризові явища. Деталізації такого процесу доцільно присвятити майбутні наукові розвідки.

Література:

1. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность: учебное пособие / Г.С. Вечканов. — СПб.: Вектор, 2005. — 251 с.
2. Скорорева А.В. Призрак бродит по миру — призрак нового кризиса? / А.В. Скорорева // Национальный банковский журнал. — 2016. — № 4 (145). — С. 112—115.
3. Dudin M., Fedorova I., Ploticina L., Tokmurzin T., Belyaeva M., Ilyin A. Practices to improve economic security / M. Dudin, I. Fedorova, L. Ploticina, T. Tokmurzin, M. Belyaeva, A. Ilyin // European Research Studies Journal. — 2018. — vol. 11. — no. 1. — pp. 459—467.

4. Osepek A. Economic security and the European dream. URL: https://www.academia.edu/525483/Economic_Security_and_the_European_Dream (дата звернення: 05.02.2021).

5. Литвиненко А.Н. Экономическая и национальная безопасность: проблема соотношения понятий / А.Н. Литвиненко // Теоретические основы экономики и управления, Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. — 2013. — № 3 (173). — С. 9—15.

6. Grigoreva E., Fesina E., Economic Security as a Condition of Institutional Support of Economy Modernization / E. Grigoreva, E. Fesina // World Applied Sciences Journal. — 2013. Vol. 31. — № 5. — pp. 940—948.

7. Grigoreva E., Garifova L. The economic security of the state: the institutional aspect / E. Grigoreva, L. Garifova // Procedia Economics and Finance. — 2015. — vol. 24. — pp. 266—273.

8. Relationships between the economy and national security. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR4200/RR4287/RAND_RR4287.pdf (дата звернення: 07.02.2021).

9. Александров Г.А., Вякина И.В., Скворцова Г.Г. Экономическая безопасность и инвестиционная привлекательность предприятий: характер взаимосвязи и проблема оценки / Г.А. Александров, В.В. Вякина, Г.Г. Скворцова // Экономические отношения. — 2019. — Том 9. — № 3. — С. 2269—2284.

10. Zigunova A., Shevkunov N., Logvinova I., Kislov I., Shevchenko V. Ensuring economic security of the enterprise in anti-crisis conditions. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/17/e3sconf_ktti2020_04030.pdf (дата звернення: 09.02.2021).

11. Shafique A. RSA 21 century enlightenment. URL: <https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa-addressing-economic-insecurity.pdf> (дата звернення: 14.02.2021).

12. Kostecka-Tomaszewska L. Economic Security of China: the implications of the belt and road initiative. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7537/1/Optimum_4_2018_L_Kostecka-Tomaszewska_Economic_security_of_China.pdf (дата звернення: 17.02.2021).

References:

1. Vechkanov, G. S. (2005), Ekonomicheskaya bezopasnost: uchebnoe posobie [Economic security: study guide], Vektor, Saint Petersburg, Russia.

2. Skogoreva, A. V. (2016), "A ghost haunting the world — the ghost of a new crisis?", Natsionalnyi bankovskiy zhurnal, vol. 4, no. 145, 112 p.

3. Dudin, M. Fedorova, I. Ploticina, L. Tokmurzin, T. Belyaeva, M. and Ilyin, A. (2018), "Practices to improve economic security", European Research Studies Journal, vol. 11, no. 1, pp. 459—467.

4. Osepek, A. (2010), "Economic security and the European dream", Marquette University, available at: https://www.academia.edu/525483/Economic_Security_and_the_European_Dream (Accessed 5 Feb 2021).

5. Litvinenko, A. N. (2013), "Economic and national security: the problem of correlating concepts", Teoreticheskie osnovyi ekonomiki i upravleniya, Nauchno-tehnicheskie vedomosti SPbGPU. Ekonomicheskie nauki, vol. 3, no. 173, pp. 9—15.

6. Grigoreva, E. and Fesina, E. (2013), "Economic Security as a Condition of Institutional Support of Economy Modernization", World Applied Sciences Journal, vol. 31, no. 5, pp. 940—948.

7. Grigoreva E. and Garifova L. (2015), "The economic security of the state: the institutional aspect", Procedia Economics and Finance, vol. 24, pp. 266—273.

8. Rand Corporation (2020), "Relationships between the economy and national security", available at: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR4200/RR4287/RAND_RR4287.pdf (Accessed 7 Feb 2021).

9. Aleksandrov, G. A. Vyakina, I. V. and Skvortsova, G. G. (2019), "Economic security and investment attractiveness of enterprises: the nature of the relationship and the problem of assessment", Ekonomicheskie otnosheniya, vol. 9, no. 3, pp. 2269—2284.

10. Zigunova, A. Shevkunov, N. Logvinova, I. Kislov, I. and Shevchenko, V. (2020), "Ensuring economic security of the enterprise in anti-crisis conditions", E3S Web of Conferences, vol. 157, available at: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/17/e3sconf_ktti2020_04030.pdf (Accessed 9 Feb 2021).

11. Shafique, A. (2018), "RSA 21st century enlightenment", available at: <https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa-addressing-economic-insecurity.pdf> (Accessed 14 Feb 2021).

12. Kostecka-Tomaszewska, L. (2018), "Economic Security of China: the implications of the belt and road initiative", available at: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7537/1/Optimum_4_2018_L_Kostecka-Tomaszewska_Economic_security_of_China.pdf (Accessed 17 Feb 2021).

Стаття надійшла до редакції 17.03.2021 р.